

บทคัดย่อภาษาไทย

การวิจัยในหัวข้อเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบริบทของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการปรับตัวของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำการศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ทำการศึกษาดัวยระเบียบวิธีการวิจัยใน 3 ลักษณะ คือการวิจัยเชิงปริมาณเป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลในภาพรวมต่างๆ ของบริบทชุมชน การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในรายละเอียดของประเด็นต่างๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาจากบุคคลในกลุ่มเป้าหมาย 3 องค์กร คือ องค์กรโรงเรียน องค์กรชุมชน และองค์กรรัฐ โดยทำการศึกษาในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 15 มีนาคม 2544 – 14 มีนาคม 2546

การศึกษาบริบทชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว ผลการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวเป็นชุมชนอิสลามแห่งหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาประมาณ 150 ปี โดยมีบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชน คือ นายอิบรอฮีมและนางชานี สองสามีภรรยาที่อพยพย้ายถิ่นจากปัตตานีมายังคลองแสนแสบ ในปัจจุบันชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวมีจำนวนครัวเรือน 163 ครัวเรือน จำนวนประชากร 677 คน แยกเป็นเพศชาย 354 คนและเพศหญิง 323 คน โดยประชากรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาวและวัยผู้ใหญ่คือ มีช่วงอายุระหว่าง 11 – 20 ปี และช่วงอายุระหว่าง 31 – 40 ปี เมื่อทำการศึกษาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชน พบว่าสมาชิกในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างตามบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรม ถึงร้อยละ 28.8 รองลงมาประกอบอาชีพรับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ / ลูกจ้างในหน่วยงานราชการร้อยละ 9.8 สำหรับลักษณะทางการปกครองของชุมชนพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวมีการปกครองใน 3 ลักษณะ คือ การปกครองแบบท้องถิ่น การปกครองโดยแบ่งออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน และการปกครองโดยผู้นำศาสนาอิสลาม ในส่วนลักษณะทางสังคมของชุมชนพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวมีลักษณะทางสังคมเป็นแบบสังคมชนบทผสมผสานกับสังคมเมือง แต่ทั้งนี้ก็ยังคงมีความเป็นสังคมชนบทที่เห็นได้ชัดเจน อาทิเช่น การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การมีความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบเครือญาติ การยึดมั่นตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ดังเห็นได้จากชาวบ้านในชุมชนเกือบทั้งหมดประมาณร้อยละ 95.0 เป็นผู้ที่ยึดถือศาสนาอิสลามโดยยึดแนวปฏิบัติตามหลัก

การของศาสนาในคัมภีร์อัล – กุรอาน และแบบอย่างของศาสนาโมฮัมหมัดอย่างเคร่งครัด นอกเหนือจากลักษณะดังกล่าวแล้วในชุมชนแผ่นดินทองคอรุตตีก็ควายังคงมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ดำเนินควบคู่ไปกับลักษณะทางสังคม มีการผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยแสดงออกมาในลักษณะของพฤติกรรมที่ส่งผ่านทางการปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีมาแต่ในอดีตเช่น การยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักศรัทธา 6 ประการและหลักปฏิบัติ 5 ประการ ตลอดจนการปฏิบัติอื่นๆ ที่กำหนดไว้ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

เมื่อทำการศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอรุตตีก็พบว่า ผลการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอรุตตีก็ว่าเป็นชุมชนที่มีเป้าหมายหลักในการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งร่างกายสติปัญญาและจิตใจ โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกกระบวนโรงเรียนและในวิถีชีวิต (การเรียนรู้ตามอัชยาซัย) ทั้งนี้มีปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน 5 ประการ คือ จิตสำนึกร่วมภายในชุมชน ความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตแรงผลักดันจากผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ในส่วนของการศึกษาองค์ประกอบหลักของกระบวนการเรียนรู้ พบว่าประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลักคือแหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ วิธีการเรียนรู้ โดยแหล่งการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 แหล่งใหญ่ คือ ครอบครัว มัสยิดคอรุตตีก็ว่า ผู้นำในชุมชน และสถาบันการศึกษา ในส่วนขององค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะเช่นเดียวกันคือ องค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน และองค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต สำหรับการศึกษาค้นคว้าของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองคอรุตตีก็ว่าพบว่ามี 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้และตระหนักในปัญหา การคิดวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา และการประเมินผลการแก้ไขปัญห โดยขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิด “รู้อดีต คิดปัจจุบัน ท้นอนาคต” ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ที่นำมาผนวกกับความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอกชุมชน จนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนในลักษณะของแผนแม่บทชุมชนแผ่นดินทองคอรุตตีก็ว่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ในส่วนการศึกษการปรับตัวของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอรุตตีก็ว่า ผลการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอรุตตีก็ว่ามีการปรับตัวใน 2 ลักษณะ คือการปรับตัวทางเศรษฐกิจ และการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม การปรับตัวทาง

เศรษฐกิจนั้นปรากฏออกมาใน 3 ด้านคือ ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการกระจายผลผลิต ส่วนการปรับตัวทางด้านสังคมและวัฒนธรรมปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ คือ การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต การจัดแบ่งเป็นกลุ่มบ้าน การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลในชุมชน กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมและการปลูกฝังหลักคำสอนทางด้านศาสนาอิสลาม เมื่อทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักว่าพบว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัว 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในประกอบด้วย การให้คุณค่ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน การสะสมความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรม ภาวะความเป็นผู้นำชุมชนและความตื่นตัวและความรับผิดชอบของชุมชน ในส่วนของปัจจัยภายนอกประกอบด้วย การแพร่กระจายความเจริญแบบสังคมเมือง เศรษฐกิจภายนอกชุมชน การศึกษาของชุมชน การแพร่ขยายอิทธิพลของสื่อมวลชน และความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกชุมชน นอกจากนี้เมื่อทำการศึกษาถึงกลยุทธ์การปรับตัวของชุมชนพบว่าชุมชนใช้วิธีการดึงเอาจุดแข็งหรือจุดเด่นของชุมชนมาเป็นกลยุทธ์ในการปรับตัวของชุมชนซึ่งได้แก่ การยึดหลักคำสอนของศาสนา ระบบเครือญาติ การศึกษา การสื่อสาร และการมีส่วนร่วม

นอกจากนั้นเมื่อทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักว่า ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนอิสลามลำไทรกับชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักมีความสัมพันธ์ที่ดีมาตั้งแต่ในอดีตอันเนื่องจากบรรพบุรุษชุมชนได้ร่วมกันเสียสละทรัพย์ และแรงงานร่วมกันสร้างโรงเรียนอิสลามลำไทรขึ้นมา และในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนก็ยิ่งแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น สืบเนื่องมาจากชุมชนมองเห็นความสำคัญของการศึกษาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงได้ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนอย่างเต็มที่ จนกระทั่งชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักกลายเป็นชุมชน ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาในระดับก่อนอนุบาล (ระดับเด็กเล็ก) จนถึงระดับปริญญาตรี ดังนั้นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนจึงเกิดขึ้นในลักษณะ 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นทางการนั้นประกอบไปด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้คือ การจัดตั้งคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนอิสลามลำไทร การจัดตั้งเครือข่ายผู้ปกครอง การจัดทำและเผยแพร่วารสารประชาสัมพันธ์โรงเรียน การจัดการประชุมผู้ปกครอง และการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมร่วมกัน ในส่วนของการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการนั้นประกอบด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้คือ การเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันและกัน การพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และการออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียน และเมื่อทำการศึกษาถึงปัจจัยที่นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนพบว่า มีปัจจัยทั้งภายในโรงเรียนอิสลามลำไทรซึ่งประกอบด้วย ทศนคติของผู้บริหารที่มีต่อชุมชน ทศนคติของบุคลากรโรงเรียนที่มีต่อชุมชน อาคารสถานที่และอุปกรณ์ของโรงเรียน แหล่งความรู้ของโรงเรียนและชุมชน และงบประมาณของ

โรงเรียน ในขณะที่ปัจจัยภายในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์ก็ว่าประกอบด้วย การสืบสานเจตนารมณ์ต่อจากบรรพบุรุษและความสำนึกในการเป็นเจ้าของโรงเรียน นอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยการเข้ามาของหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาในลักษณะของการจัดทำกิจกรรมหรือโครงการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ชุมชน นอกจากนั้นเมื่อทำการศึกษาถึงบทบาทของโรงเรียนและชุมชนในการทำงานร่วมกัน ผลจากการศึกษาพบว่าการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นมีบทบาทที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมักปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนได้แก่ การร่วมทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่แสดงออกมาในลักษณะของการแสดงบทบาทร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์

สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ ควรมีการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์ทำให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามศักยภาพของชุมชน และในส่วนขององค์กรทางสังคมของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์ก็ว่า (ชุมชน มัสยิด และโรงเรียน) ควรจัดให้มีการเรียนรู้ในด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแนวคิดร่วมกันให้มากขึ้นและกระทำอย่างต่อเนื่อง จนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่จะพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งที่สามารถพึ่งตนเอง โดยลดการพึ่งพิงภายนอกลงให้เหลือน้อยที่สุด และเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ในลักษณะของ “บรม” ให้มีวิถีของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนั้นควรมีการประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์ก็ว่า มัสยิดคอยรุตต์ก็ว่าและโรงเรียนอิสลามลำไทร นำผลการวิจัยมาสร้างเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างบูรณาการ เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากร ผลผลิต ภูมิปัญญาของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นความสำคัญไปที่ “การสร้างคน สร้างปัญญา และพัฒนาจิตใจ” ให้เกิดขึ้น อันจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งที่แท้จริงและยั่งยืนให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์ก็ว่าสืบต่อไปในอนาคต